

Respiritualizarea schimbării prin creativitate, responsabilitate și speranță

■

Constantin Popescu

Profesor universitar doctor
Academia de Studii Economice București

Abstract. *There are three imperatives of the sense of life: life lived in society, work and love. All these imperatives of the human being life are concomitantly achieved in the family of faith and hoping to the better, family of work and family of love provided by institution of family.*

The world we live in is characterized by growing complexity, uncertainty and rapid changes in spiritual plan. Man is the witness of departure from the determinism. Perception of this reality raises the problem of respiration of human mind.

In order to adapt ourselves to the changes brought out by the XXIth century, in the framework of those three families in which man loves, works and hopes, essential is to go forward from the "passive honesty" to the "active sincerity" to create those environment of coexistence and succession of human being business in which to fill safe and able to assume our responsibilities by creativity.

From the perspective of filling a life lived in community, in our world there are normal performances of sense long-expected and abnormal and unwanted distorted meaning.

As human resource, the natural-spiritual capital existing in the participants to the economic and social life is composed of the biologic inheritance, that is the natural capital of the individual life to which is added the traditional capital accumulated during the first seven years at home family when the rules and faith of the first social-familial environment are set up followed by the educational capital achieved through education along the sense of life over-covered by the capital of life experience get in the work family.

Without knowing the causes of things which fade away the hope of fulfilling the joy to live the life, the ceaseless struggle only with their effects, even if it brings a little comfort it is far from be ever able to help us to work at the roots of the paradigm through which we see, know, interpret and understand the world in which we live.

Respiration of human mind by creativity in the new transition era toward the society of the responsibility and liberty to think and act is also organic bounded to management of hope and need to learn what to do with ourselves, to learn to develop, dream and be all the time beyond the fear.

Key words: life; work; love; respiration of mind; biologic inheritance; management of hope.

■

1. Respiritualizarea imperativelor vieții

Viziunea noii economii pe care ne permitem să o numim „economia raționalității și speranței”¹ își are originile în respirationizarea indivizilor umani și a comunităților în care muncesc ca să trăiască sănătos, ca generații care coexistă și se succed inevitabil.

Acum, la început de nou drum în era timpului microcosmosului nostru, când un nou secol, al XXI-lea, deja ne-a integrat în evoluția sa spre o nouă experiență spiritual-umană, cea veche, singura din care putem învăța să ne dezvoltăm, să distrugem creator și să sperăm, ne obligă să

transformăm gravele dificultăți care s-au acumulat și globalizat în provocări, cărora le putem face față cu o nouă credință pe care o generează numai puterea și autoritatea dinăuntrul indivizilor², al comunităților în care se manifestă, ca ființe sociale.

Paradoxul blestemului chinezesc de a trăi în vremuri cu schimbări interesante este că, în pofida acumulării și globalizării unor rezultate grave legate de dispariția zilnică a sute de specii de pe suprafața planetei, distrugerea pădurilor ecuatoriale într-un ritm de-a dreptul de

neconceput, înmulțirea găurilor din stratul de ozon cu o viteză de două ori mai mare decât în cele mai negre previziuni, moartea a mii de oameni de inaniție în fiecare zi, progresul armelor de distrugere atomică a vieții natural-umane de câteva ori, ca și cum o singură dată nu ar fi fost suficient, scăparea de sub control a ratei demografice la scară globală, „populația țărilor subdezvoltate din lume afirmă că dorește o cultură de același gen. Astfel, forțele distructive se alimentează din ele însele. După cum se exprimă savantul și pedagogul african Mtombe Mpana, «visul american a devenit coșmarul lumii»³”.

Pentru a nu mai trăi aceeași experiență și în secolul în care am intrat, este necesar să ne respirualizăm distrugerile creatoare de care vom avea nevoie, să ne dezvățăm cât mai repede și mai profund de a folosi cuceririle cunoașterii împotriva vieții natural-umane, să învățăm să ne asumăm răspunderea prin creativitate, compasiune și spirit comunitar, să credem și să sperăm în puterea optimismului dat de autoritatea pe care o provoacă schimbarea dinăuntrul spre înafara ființei umane.

Analiza critic-vizionară a spiritului vechii economii ce caracterizează secolul trecut arată că s-au format, dezvoltat și adâncit noi prăpăstii în lume, ce se manifestă între unde ne aflăm în realitate, ca oameni, instituții, organizații etc., și unde se află percepțiile noastre cu privire la acest lucru.⁴

Noile dimensiuni pe care le capătă spațiul și timpul coexistenței și succesiunii noastre ca generații își pun amprenta asupra panoramei modurilor în care oamenii percep și se raportează la realitatea socială, educațională, culturală, economică și politic-comunitară.

Perceperea și raportarea la această realitate complexă ce integrează rapid și tot mai direct noile caracteristici ale spațiului și timpului ce devin un bun comun pentru viața trăită, muncă și iubire, ridică problema respirualizării minții umane, ca factor endogen de conștientizare a schimbării din interior spre exteriorul mediului în care coexistăm și ne succedem ca ființe natural-umane și social-globale.⁵

De la respirualizarea ființei umane se poate trece la transferul contemporan de conștiință, la „schimbarea minții globale”⁶ – ca suport al percepției, raportării și acțiunii proactive în numele păstrării identității umane și diversității formelor în care aceasta se manifestă în spațiul și timpul microcosmosului nostru.

Prin lumile în care percepem, ne raportăm și acționăm ca ființe natural-umane și social-comunitare, procesul de „ruptură” care trebuie să marcheze conștientizarea transferului contemporan de responsabilitate este construit prin respirualizarea valorilor de cetățean global care se manifestă local, gândind universal, atât în familia iubirii, cât și în cea a muncii, a credinței și speranței de mai bine.

Familia iubirii este, în opinia noastră, instituția familiei, în care indivizii umani găsesc, în diferite forme, cadrul natural-social-spiritual de împlinire a vieții trăite alături de cei dragi, producând și reproducând viața umană în raport de modelul asimilat prin tradiții, cultură și credință de diferitele comunități. În sensul cel mai larg, iubirea este un sentiment pozitiv, care „include recunoștința, respectul, încrederea, admirația pentru realizările proeminente, care, toate la un loc, inspiră bunăvoința și prietenia”⁷.

Familia muncii este organizația, în care indivizii umani cooperează punându-și serviciile pe care le pot oferi în slujba producerii de utilități pentru necesități, în perioada activă a vieții lor, primind în schimb venituri cu care își manifestă libertățile de alegere pe diferitele piețe unde banul este suportul cumpărării.

Familia credinței și speranței este societatea-comunitară, sub forma localităților urbane și rurale, a țărilor unde indivizii își pot manifesta alegerile ca cetățeni, în folosul lor și al comunităților în care trăiesc o experiență spirituală unică și ireversibilă, încercând să țină sub controlul social riscurile pe care le generează evoluția naturii și societății microcosmosului nostru în condiții de incertitudine⁸. Lupta pentru a pune cuceririle științei și experiența de viață în slujba prevenirii și ținerii sub controlul comunității a marilor riscuri ce decurg din evoluția vieții natural-umane și sociale reprezintă, și în opinia noastră, cea mai importantă sarcină a țărilor și instituțiilor după asigurarea prosperității generale și bunăstării cetățenilor.

Cele trei familii în care indivizii umani își trăiesc fiecare experiența propriei tranziții prin viața umană își află, și în opinia noastră, credința și speranța în umanitate. În acest sens, P.H. Chambert Louwe afirma că „... putem aspira pentru noi înșine la mai multă bunăstare, la mai multă plăcere, la mai multă bucurie, la mai multă cunoaștere, dar nu avem speranță decât în omenire”⁹.

Faptul că același individ uman își petrece experiența sa unică de viață în toate cele trei familii, între acestea nu ar trebui să existe, din perspectiva împlinirii vieții trăite, decât o armonie deplină între valorile iubirii, valorile muncii și valorile credinței și speranței în omenire. În realitatea vieții trăite, aceste trei valori sunt în act și fapt de multe ori contradictorii, în incompatibilitate iremediabilă la actualul nivel al managementului politic și al instituțiilor care îl servesc, pe plan național și internațional.

Prin această armonie se pun bazele evoluției pe sensul normal și de dorit al vieții trăite individual, care și în viziunea lui Micea Eliade era considerată a fi legată de nevoia „de a te epuiza conștient și glorios, în cât mai multe văzduhuri, de a te împlini și rotunji continuu, de a afla ascensiunea, iar nu circumferința, drum care să înfăptuiască toate virtuțile și să releveze nu o inteligență sau o încrengătură de instincte, ci omul”¹⁰.

Noua complexitate de interdependențe în care se află individul uman la începutul actualului secol pune problema ca cele trei Familii în care acesta își trăiește experiența sa de viață să formeze un întreg, ale cărui părți componente – iubirea, munca, credința și speranța – trebuie să funcționeze numai din perspectiva omului, împlinirii și rotunjirii sale continue ca ființă naturală sortită să trăiască în societatea-comunitară, într-un mediu oferit gratuit de natura microcosmosului nostru.

Iată de ce Marea Schimbare a începutului de secol XXI trebuie să înceapă cu stăpânirea viitorului azi, prin transferul contemporan de conștiință a responsabilității din perspectiva întregului ce formează viața trăită, munca și iubirea, într-un mediu ce ni-l dorim sănătos ca familie, organizație, comunitate și ecologie.

Este vorba de sănătatea celor trei familii în care își petrec viața indivizii, Familia Muncii – prin instituția organizației,

fiind la fel de importantă ca și Familia Iubirii și Familia Credinței și Speranței în Omenire. Sănătatea celor trei Familii în care indivizii umani își parcurg traseul prin viață este esențială pentru aprecierea respiritualizării conștiinței responsabilității individului uman, în toate ipostazele în care se află.

Pentru a avea familii sănătoase, organizații sănătoase, și comunități sănătoase trebuie să avem aceleași criterii de apreciere a stării de sănătate, ce decurg din nevoia de împlinire a individului uman, ca ființă biologică și socială, ca spiritualitate natural-umană, ca umanitate.

Dacă avem în vedere că toate aceste forme de sănătate ale întregului nostru comun, în care se află individul uman, sunt indispensabil legate de un mediu sănătos, atunci apare evident că afacerile vieții trăite nu trebuie să aibă criterii diferite de apreciere.

Familia, Organizația, Comunitatea și Mediul în care indivizii coexistă și se succed inevitabil formează azi un întreg ce evoluează tot mai rapid în direcția unei lumi fără frontiere, în care puterea și strategia se interconectează pe arii tot mai întinse și pentru timpuri tot mai îndepărtate, fapt ce va antrena o „nouă deșteptare” în lupta pentru învingerea obstacolelor în calea potențialului omenesc – ca element paradigmatic necesar tranziției la Era Responsabilității Practice, atât cu caracter individual, cât și instituțional-comunitar.

După Ohmae Kenichi, lumea fără frontiere¹¹ a sosit, în care, ca cetățeni globali, acționăm local în baza unei gândiri universale pentru un Viitor comun mai bun, care este tot mai dependent de ceea ce se întâmplă în Nord și Sud, în Est și Vest, tocmai ca urmare a manifestării noilor forțe pe care le generează valoarea interdependenței globale într-o societate interconectată, în care vitezele cu care comunicăm și ne deplasăm aproape că au anulat restricțiile naturale ale timpului și spațiului microcosmosului nostru.

O parte a lumii afacerilor omenești se desfășoară în Familia Muncii, acolo unde oamenii, uniți în cadrul Organizațiilor, își împlinesc unul din imperativele vieții trăite, și anume munca. Acum, la început de secol, organizațiile muncii, prin întinderea și puterea lor globale afectează forțele economice, politice și sociale, influențează cultura și tradițiile, fiind în măsură să producă „sociocutremure” care, dacă nu sunt ținute sub control, ne transformă dintr-o „Lume fără frontiere” într-o „Lume fără speranțe”.

Tocmai ca urmare a noii întinderi¹² globale și a noii puteri pe care o capătă corporațiile multinaționale, ne aflăm în fața unei „noi deșteptări” a unei „revoluții a așteptărilor” care va veni numai din respiritualizarea capitalului intelectual al acestora, în direcția „creativității prin responsabilitate”.

Conștientizarea apariției de noi forme de proprietate în viitor, ca proprietăți globale, ridică problema servirii globale, ca funcție principală a noilor corporații multinaționale, în care „Pacificarea în statul global” va fi legată de înlăturarea „violentei structurale”, existentă astăzi în lume sub forma foametei, lipsei de adăpost, nedreptății sociale etc.¹³

Întinderea și puterea pe care se bazează corporația viitorului ridică și problema conștientizării acesteia de

„identitatea sa ca producător de efecte morale” prin noul mediu ce îl dezvoltă pentru Familia Muncii, în care moralitatea corporației devine una din cele mai importante forțe de a-i consolida și definitiva țelurile într-o lume fără frontiere, dar cu credință și speranță.

Prin capacitatea de a produce efecte morale asupra vieții salariaților și, prin ei, asupra comunităților, noua corporație multinațională va juca un rol din ce în ce mai activ în apariția societății „transindustriale”.

Familia Muncii, ca Familie a Afacerilor producătoare de utilități pentru necesități, prin capacitatea de creație pe care o va dezvolta respiritualizarea capitalului intelectual, va juca un rol pozitiv și valoros constructiv în transformarea societății globale care, alături de Familia Iubirii și Familia Credinței și Speranței, vor constitui cele trei puteri omenești puse la lucru în slujba comunității, după principiul „câștig-câștig”¹⁴ pentru OM, Societate, Organizație și Mediu, pentru funcționalitatea în condiții de sănătate a întregului nostru comun.

În această nouă ipostază în care se va afla corporația multinațională, Familia Muncii în organizație va deveni o comunitate a bunăstării, fiind tot mai conștientă de necesitatea integrării familiilor angajaților în gama completă a acționarilor corporatiști, dezvoltându-se astfel valorile codependenței și dependenței care, puse la lucru, vor permite atingerea unor niveluri mai „înalte de cinste, sinceritate și, în ultimă instanță, bunăstare”¹⁵.

Provocările codependenței și dependenței din Marea Familie a Muncii pe care le vor dezvolta corporațiile multinaționale în secolul XXI se vor afla la temelia realizării noii forme de economie, a „economiei vii”, în care numai oamenii contează, împlinindu-se concomitent în cele trei mari familii, a iubirii, a muncii și a credinței.

Provocarea economiei umaniste, ca economie alternativă vie, va transforma corporația multinațională și într-un model de preocupare pentru viabilitatea mediului, Pământul fiind considerat „clientul lor suprem”, aceasta constituind ce mai profundă schimbare în Noua Eră a Responsabilității Practice, în care va trebui să creăm produse și practici în conformitate cu exigențele lui¹⁶.

Economia, ca și cum oamenii, societatea și mediul ar conta, reprezintă, și în opinia noastră, coloana vertebrală a afacerilor în secolul XXI, la care se va adăuga „democrația la locul de muncă” – ca modalitate practică, spiritual-umană de autoadministrare, participare și proprietate asupra locului de muncă, unde se află încorporată valoarea supremă a muncii – împlinirea individului uman ca personalitate și responsabilitate creatoare.

Prin planificarea strategică, ce va deveni indispensabilă afacerilor în secolul XXI, marea corporație va fi preocupată să integreze în valorile viitorului comun durabil și elemente cu caracter etic, cum sunt cele legate de „necesitățile generațiilor care coexistă și se succed”, în această viziune se va concretiza noua funcție a corporației multinaționale, fără de care principiul „câștig-câștig” este neîmplinit.

Întinderea și puterea corporațiilor multinaționale vor transforma și comunitatea prin care există, se va crea un sistem de recompense ce rezultă din interacțiunea comunitate-organizație, din care vor câștiga toți participanții.

În prezent, comunitățile nu sunt pregătite să accepte noul rol al corporației multinaționale, dar pe măsură ce se va demonstra în act și fapt noua responsabilitate practică a organizației de afaceri, aceste Familii ale Credinței și Speranței se vor uni cu Familia Iubirii și cu Familia Muncii sub o singură exigență comună: oameni sănătoși în comunități sănătoase, prin organizații sănătoase, într-un mediu sănătos.

Evoluția vieții natural-umane și sociale demonstrează că pe măsură ce schimbările se acumulează în timpul și spațiul existenței noastre comune se va atinge masa critică necesară care va declanșa noul salt al schimbării. La baza acestuia se află cea mai puternică forță, și anume curajul moral de a ne asuma noile responsabilități ale evoluției noastre comune, de a gestiona viitorul prin acțiunile prezentului. Acest curaj moral va trebui să învingă „conspirația neadevărului” în care trăim, atunci când mințim prin omisiune, în mod pasiv, prin înfrumusețarea imperfecțiunilor sau prin ascunderea unor aspecte esențiale ale vieții legate de iubire, muncă și credință.

Schimbarea atât de necesară, din perspectiva exigențelor pe care le ridică viața individului uman în cele trei familii, se produce întotdeauna din interiorul nostru, este rezultatul managementului propriei noastre vieți, ca primă formă de responsabilitate umană, asumată individual.

„Transformarea, adevărata schimbare – spune Stephen Covey, se produce întotdeauna «dinăuntru în afară» [...], decurge dintr-o muncă ce trudește la rădăcini, operând asupra felului nostru de a gândi, asupra paradigmatelor fundamentale care ne definesc caracterul și creează lentilele prin care vedem lumea”¹⁷.

Pentru a ne adapta la schimbările pe care le aduce evoluția în secolul în care am intrat în cadrul celor trei familii în care omul iubește, muncește și speră, este esențial să trecem de la „cinstea pasivă” la „sinceritatea activă”, să ne creăm acele medii ale coexistenței și succesiunii afacerilor lumii omeneste în care să ne simțim în siguranță și să ne putem asuma responsabilitățile, în cunoștință de cauză.

În noua viziune, rolul corporației, definit de scopuri, motivații, valori, părțile cointeresate, perspectivele și domeniile de acțiune, se schimbă radical, aceasta devenind un slujitor global, cu responsabilitatea la nivelul întregului nostru comun – OM – Societate – Mediu. În acest context, avuția corporației va fi definită prin modul în care proprietatea comunitară, spiritul de creativitate și contabilitatea socială servesc împlinirii calității vieții în cele trei familii în care indivizii umani sunt integrați ca ființe biologice, naturale și sociale.

Pentru a exercita un asemenea rol pe care îl dau întinderea și puterea în numele îmbunătățirii calității vieții natural-umane și social-comunitare, structura corporației trebuie să aibă un caracter comunitar, în cadrul căruia fiecare participant la Familia Muncii este liber să fie lider sau subaltern, purtând responsabilitatea coparticipării la succesele și insuccesele afacerilor.

Prin noua configurație pe care o presupune comunitatea corporației, se pun bazele valorilor sănătoase pe care le dezvoltă interdependențele deschise dintre oameni, animați de sentimentul că viața lor este într-o relație directă cu funcționalitatea companiei, cu eforturile celor uniți prin țelurile de atins ale afacerilor din care fac parte.

Noua orientare ambientală va trata Pământul ca pe ceva care trebuie slujit, de viața lui depinzând viața corporației, a comunităților umane, în general, viața întregului nostru comun ce s-a globalizat prin unitatea țelurilor tuturor purtătorilor de interese: Om, Societate, Organizație, Mediu.

În armonie cu această viziune integratoare, dezvoltarea tehnologică prin creativitate și inovație va pune problema performanței organizației din perspectiva raționalității și speranței, principii ce decurg inexorabil din limitarea mijloacelor de care dispun și din acțiunile aflate sub zodia incertitudinilor, care găsesc în managementul ființei umane atât energia necesară provocării schimbării, cât și susținerea acesteia în pas cu împlinirea vieții umane individuale în comunități sănătoase într-un mediu sănătos și în organizații sănătoase.

2. Interacțiunea performanțe – capital uman și respiritualizarea comportamentelor umane

Astăzi, după atâta drum uman parcurs, cu lumini, dar și cu umbre, trebuie să recunoaștem că performanțele înregistrate în cunoașterea și înțelegerea lucrurilor, ca și în acțiunea practică de transformare a mijloacelor pentru împlinirea țelurilor și aspirațiilor de mai bine ale oamenilor sunt rodul preocupărilor acestora pentru libertatea de a fi natură și responsabilitatea de a fi societate.

Din perspectiva umanității, în calitate de sensuri (succese) și/sau contrasensuri (insuccese) obținute de individul uman și colectivitatea în care trăiește, performanțele însoțesc inevitabil evoluția vieții individuale și sociale, în fiecare timp și spațiu ale coexistenței și succesiunii noastre comune¹⁸.

Performanțele, ca sensuri (succese) înregistrate de-a lungul timpului de om și omenire, sunt normale și de dorit, ele constituie cheia luptei din totdeauna cu incertitudinile vieții, cu nedreptățile oamenilor și cu neajunsurile vârstei în căutarea mijloacelor de cunoaștere, transformare și adaptare ce se află în mediul interior al vieții noastre – în natura și societatea din fiecare, – în mediul exterior, natural, care ne este dat, în mediul social al coexistenței și succesiunii, ca ființe individuale, sortite să trăiască în colectivitate o experiență spirituală unică și ireversibilă, în interacțiunile inevitabile ce se creează între acestea.

Performanțele, în calitate de contrasensuri, ca externalități negative ale acțiunilor întreprinse, înregistrate și ele de-a lungul întregii evoluții istorice, sunt anormale și de nedorit la scară individuală și socială, ele înscriindu-se în aria „epidemiilor psihice”, de genul războaielor și al altor forme sociale de distrugere conștientă a vieții natural-umane, poluării, ca agresiune asupra constantelor vieții natural-umane, care împiedică și poate chiar să distrugă capacitatea de autoîntreținere a sistemelor vii, inclusiv a microcosmosului nostru, a sărăciei materiale și spirituale absolute, la scară globală, în raport cu cerințele minime de supraviețuire și cunoaștere a omului, ca ființă biologică și socială, degradării stării de sănătate umană, cu caracter social-global, ce afectează intrările demografice, constantele maturității și ieșirile, și a altor consecințe agregate negative ce determină gradul de stres social¹⁹ și capacitatea de adaptare la schimbările produse și/sau impuse.

În timp ce performanțele, ca sensuri normale ale vieții, au un caracter pozitiv, contribuind, prin consumarea și trăirea lor, la împlinirea bucuriei vieții umane individuale, chiar la fericirea omului, ca ființă socială, performanțele, ca externalități negative ale acțiunilor umane individuale, într-un cadru social dat, sunt costurile anormale pe care le plătim, cu voia sau fără voia noastră, mai mult sau mai puțin, atunci când producem și poluăm, când progresăm și ne înarmăm, inclusiv cu arme nucleare, când unii se îmbogățesc material și spiritual, iar alții sărăcesc material și spiritual, când ura, intoleranța și prostia ne domină comportamentele în timpul și spațiul coexistenței noastre, când „puterea și autoritatea dinafară” se rup de exigențele puterii și autoritățile dinăuntru ființei umane.

După opinia noastră există un sens normal și de dorit al performanțelor socioumane, considerat pozitiv, și un contrasens, considerat negativ, anormal și de nedorit al acestora²⁰.

Până în prezent, omenirea a cunoscut ambele situații, evoluția ei spre mai bine – ca împlinire a bunăstării umane individuale în stare de sănătate natural-umană și socială, dar și evoluția ei spre distrugerea echilibrului social-uman și ecologic al vieții microcosmosului nostru – ce pune în pericol regenerarea vieții natural-umane la scara microcosmosului nostru.

Dacă performanțele pe contrasens, „ucigașe”, din perspectiva împlinirii durabile a vieții natural-umane sunt de nedorit, totuși cum putem explica faptul că acestea însoțesc inevitabil și tot mai amenințător evoluția spiritului umanității? Să fie vinovată natura din noi, că în ultimii 5.000 de ani, omenirea nu a cunoscut decât 300 de ani fără războaie²¹; să fie vinovată societatea din noi pentru faptul că folosim cele mai importante resurse umane, naturale și financiare pentru producerea armelor nucleare și a altor instrumente ucigașe globale? Sau, împreună, natura și societatea din om își dau mâna nebună, producând și lapte și bombe, și case și submarine, folosind cunoașterea și înțelegerea lucrurilor și pentru a face bine, dar și pentru a face rău, la nivel individual și social-global?

Nu cred că putem să explicăm aceste lucruri azi și poate că niciodată! Ceea ce putem să afirmăm azi este că omenirea a ajuns la acest stadiu al cunoașterii și transformării lucrurilor atât prin performanțele normale, cât și prin cele anormale! Experiența evoluției umanității arată că ele nu s-au separat niciodată în timpul și spațiul coexistenței și succesiunii vieții natural-umane decât accidental și pentru puțin timp. Important este însă ca echilibrul înaintării noastre comune să nu fie dezechilibrat durabil, prin performanțele de contrasens, ucigașe pentru om și omenire, fără perspectiva de a mai putea reface balanța vieții!

Viziunea pe care am dezvoltat-o asupra conceptului de performanță, de sens sau contrasens, se referă numai la activitatea umană, ce se desfășoară la nivel individual sau într-un cadru instituțional-conceptual, cu caracter național sau internațional-mondial. Concret, putem vorbi de performanța umană individuală și instituțională – de genul performanța firmei, performanța primăriei, performanța guvernului, performanța unei economii, performanța UE, performanța NATO etc.

Capacitatea tehnică a unui calculator, a unei centrale electrice sau a unei bombe atomice etc. reprezintă, de fapt,

elemente concrete, de sens sau de contrasens, de apreciere a performanțelor umane în activitățile pe care le impune fiecare diviziune a muncii în societate, în raport de valorile dominante ale umanității, de criteriile ce se conturează instituțional-social.

Performanța umană individuală sau instituțională este definită de un sistem de valori, criterii și indicatori de apreciere a viabilității efectelor directe și propagate pe care le generează orice activitate umană, în raport cu aspirațiile de sens sau de contrasens ale oamenilor, exprimate direct, sau prin intermediul unor reguli și norme ce caracterizează misiunea și funcționalitatea organizațiilor, națiunilor și instituțiilor, pe diferite trepte ale spațiului și timpului umanității.

Setul de valori concentrează în formă spiritual-socială un ansamblu de exigențe ale „puterii și autorității dinăuntru”, izvorâte din substanța tradițiilor, obiceiurilor și credințelor comunităților umane, din experiența istorică de viață ce s-a transmis, ca și din cunoașterea și înțelegerea comună și științifică a lucrurilor omenești și pământești ce formează „acoperișul speranțelor” pentru comportamentele și acțiunile de sens ale oamenilor în societate. Din setul de valori integrate durabil de umanitate decurge aprecierea sensului și contrasensului performanței.

Sistemul de criterii concretizează un set de scoruri sau de informații cu ajutorul cărora se verifică succesul de sens sau de contrasens al unei activități individuale sau sociale, în raport cu anumite standarde, alese ca referință competitivă pentru timpul și domeniul în care valorizarea devine cheia cunoașterii și înțelegerii filozofiei lucrurilor omenești.

Sistemul de indicatori exprimă, în formă numerică, aspecte cantitativ-calitative ale criteriilor de apreciere a eforturilor, efectelor și corelațiilor efect-efort, efort-efect, efect-efect și efort-efort, ce însoțesc inevitabil orice activitate umană, cu caracter individual și social.

Setul de valori, sistemele de criterii și indicatori sunt elemente ce nu trebuie să lipsească din Teoria generală a performanței, inclusiv din analiza performanței instituționale a administrației publice, la nivel național și internațional-mondial; ca formă specializată instituțional-umană cu caracter social la scara cunoașterii și înțelegerii țelurilor acțiunilor individuale și sociale, a relațiilor lor cu mijloacele folosite, într-un cadru comunitar și de management adecvat țelurilor „puterii și autorității dinafară”.

Performanța în general, la instituții, în special, este dependentă de un ansamblu de premise-condiții ce definesc calitățile spirituale și fizice ale individului uman ce s-a hotărât să ocupe un anumit loc în diviziunea socială a muncii, căutându-și identitatea umană, în actul creației, în procesul folosirii propriului capital natural-spiritual.

Prima dintre aceste premise-condiții are în vedere entuziasmul generat de interesul, zelul, fervoarea sau pasiunea ce pun bazele mobilului deciziei de a face ceva și nu altceva cu capitalul natural-spiritual de care dispunem fiecare.

Ca bază a mobilului pentru atingerea performanțelor, interesul trebuie însoțit de perseverență, de forța de a continua neîntrerupt și în mod ferm o anumită acțiune, de capacitatea de a visa și de a crede în propriile visuri care izvorăsc din nevoia de împlinire a vieții trăite de fiecare,

din spiritul de comuniune și solidaritate umană, din spiritul speranței ce leagă trecutul și prezentul de viitorul dorit.

Întrucât performanța umană este, în primul rând, individuală și, în al doilea rând, instituțională, în setul de premise-condiții ale acesteia includem și puterea de a gândi liber și de a acționa independent, ce depind de imaginație (capacitatea de a formula o idee conștientă), puterea de pătrundere, discernământ și previziune, de a forța și de a schimba lucrurile, în direcția dorită de oameni.

Gândirea liberă și independența spirituală, ca premisă a capacității proprii de a face performanță prin originalitate, pot fi împinse aproape de ruptura cu lumea reală, fără însă să se intre în zona nebuniei, care pierde contactul cu realitatea.

Bogăția de resurse cu care este înzestrat natural spiritul uman este una din însușirile valoroase care dă independența plină de perspectiva a personalității ce alimentează imaginația și intuiția, atât de necesare performanței care construiește pe sensul normal și de dorit al vieții umane în societate.

În spatele performanței adevărate pe sensul împlinirii vieții se află și imaginația noastră, unul dintre darurile înnăscute ale omului, aproape imposibil de învățat. În strânsă legătură cu imaginația, intuiția este „scânteia ce stă la baza tuturor formelor de originalitate, inventivitate și ingeniozitate”²². Prin intermediul intuiției, omul înzestrat adecvat face legătura dintre „gândul conștient și imaginație”. Pentru a face performanță de „vârf” este nevoie de „o idee limpezitoare și unificatoare, care apare în conștiință ca soluție a unei probleme ce ne interesează într-un grad înalt”²³, idee ce se naște nu neapărat prin demersuri repetate și asidue, ci, în procesul urmăririi drumului de parcurs, dar cu totul întâmplător, dintr-o sclipire ce aprinde flacăra pasiunii.

Astfel că, în timp ce imaginația este „capacitatea inconștientă de a asocia faptele în noi moduri”, intuiția este „darul de a face utilizabile imagini de vis, aducându-le în sfera conștientului”²⁴.

Dacă avem în vedere că performanța umană trece prin cunoașterea și înțelegerea lucrurilor omenești și neomenești, apare în mod evident existența unei legături între realul succesului și „puterea de a înțelege”, care este de fapt expresia sintetică a inteligenței umane, a „puterii și autorității dinăuntru” a ființei umane. Ca temelie a puterii de a înțelege spiritul performanței umane și, mai ales, prin ce arme se poate obține, inteligența umană acționează proactiv prin intermediul logicii, memoriei și puterii de concentrare selective, folosind „conștient cunoștințele în întâmpinarea unor situații noi și de a face previziuni”²⁵, depinzând, în această lucrare umană de profundă transformare inedită, de sagitatea (ascuțimea) generală a minții pentru „evaluarea conștientă, meticuloasă și obiectivă a observațiilor făcute”²⁶.

Cum performanța, în ambele sensuri, este expresia principiilor care generează comportamentul uman, în studierea premiselor-condiții ce determină sensul pozitiv și de dorit al consecințelor acțiunilor noastre este esențial să ne oprim și asupra eticii, caracterizată prin onestitatea față de sine a celui înclinat spre introspecție și autoexaminare.

Onestitatea față de sine, împreună cu celelalte premise-condiții pe care le-am analizat, motivate din interiorul ființei

umane spre exteriorul ei, ca „putere și autoritate dinăuntru” ființei umane, sunt, în opinia noastră, suportul capacității oamenilor de a face performanță în sensul normal, dorit și firesc al împlinirii vieții trăite. În acest context, performanța instituțională în administrația publică este, de fapt, performanța puterii și autorității dinăuntru, într-un mediu adecvat pentru managementul țelurilor.

Cu cât păstrăm pe drumurile obișnuite ale vieții darul minunat pe care l-am avut cu toții în copilărie – și anume însușirea de a ne bucura cu adevărat de ceva, cu atât putem să punem la lucru, fără teamă că ne obosește efortul, capitalul natural-spiritual de care beneficiem fiecare, în activități utile pentru țelurile noastre de pretutindeni.

În timp ce pictorul inspirat, poetul, compozitorul sau alți specialiști sunt mereu înzestrați cu însușirea de a se bucura de lucrurile nemateriale ale creației, ca performanță inconfundabilă, economistul, capabil de performanță, are în fața construcției sale o complexitate vie ce nu seamănă cu nicio altă complexitate, care se numește economia societății omenești, așa cum apare ea la fiecare loc de muncă, pe toate verticalele și orizontalele vieții trăite sub dictatul limitării mijloacelor și sub zodia incertitudinilor. Dacă în privința capitalului natural-spiritual putem să sesizăm elemente ce separă bazele performanței la pictorul inspirat sau compozitorul talentat, de cele ale economistului specializat, în ceea ce privește însă, performanța concretă, ca obiect al construcției spirituale, lucrurile se deosebesc radical și nu pot fi comparate.

Pentru a înțelege substanța lucrurilor omenești și neomenești apreciem că este necesar să evidențiem, pe scurt, concepția noastră cu privire la resursele umane la lucru, în calitate de capital natural-spiritual dobândit și modelat prin natura și societatea din fiecare.

În viziunea noastră, resursele umane reprezintă sursa de energie ce alimentează procesele de cunoaștere și înțelegere a cauzelor lucrurilor omenești, ca elemente indispensabile construirii proiectelor de transformare instituțional-spirituală a mijloacelor pentru atingerea țelurilor, dinainte stabilite.

În acest context, prin resurse umane nu înțelegem numărul de oameni sau timpul alocat de aceștia pentru muncă, ci capitalul natural-spiritual, denumit și capital uman, ce se află în organismul viu al omului care, la vârsta legală, aptă de muncă devine factor social de producție, expresie și condiție a „puterii și autorității dinăuntru”.

Ca resurse umane, capitalul natural-spiritual existent în participanții la viața economică și socială este compus din zestrea biologică, moștenită, sau „capitalul natural” al vieții individuale, la care se adaugă „capitalul tradițional”, acumulat în cei „șapte ani de acasă”, când se formează regulile credinței, după primul mediu social-familial, urmat de „capitalul educațional”, prin educația școlară pe sensul vieții, până la formarea unei atitudini responsabile despre „ce să fac cu mine însumi”, pe care se așază, prin asimilare, „capitalul experienței de viață”, format la școala mediului social-spiritual în care trăiește și muncește adultul.

Aceste patru componente, zestrea biologică sau capitalul natural al vieții, capitalul tradițional, capitalul educațional, pe sensul vieții, și capitalul experiență, formează, în unitatea și interdependența lor, întregul concret pe care l-am denumit capital natural-spiritual ce caracterizează fiecare om – ca

factor social de producție de utilități pentru necesități, din perspectiva „puterii și autorității dinăuntru”.

Probabil că dacă natura nu ar fi fost „zgârcită” cu omul, în sensul de a-i fi oferit de-a gata gratuit toate lucrurile de care are nevoie, ca să-și împlinească viața fără efort, atunci, conceptul de resurse umane l-am fi interpretat altfel sau, poate, nici nu s-ar mai fi pus o asemenea problemă!

Dacă avem în vedere și faptul că viața individului uman este scurtă și, deci, trebuie împlinită, în raport de așteptările pe care le facem fiecare, în condițiile unei naturi „zgârcite”, în sensul de care am vorbit, atunci, resursele umane reprezintă singura energie care alimentează comportamentele noastre pentru a obține și transforma mijloacele limitate în activități utile pentru țeluri, punând problema performanței de sens.

Capitalul natural-spiritual al unei organizații sau resursele umane ale acesteia sunt, în opinia noastră singurele surse de resurse din care alimentăm inepuizabil procesele permanente de cunoaștere și înțelegere a lucrurilor omenești, încercând să depășim limitele progresului uman prin progresul limitelor acestora. Adică, prin progresele pe care le facem în a adăuga la baza și pe sensul zestrei naturale acele elemente sociale ce reprezintă societatea din fiecare, cu cei șapte ani de acasă, educația pe sensul vieții și experiența de viață, spunem că, de fapt, resursele umane ale unei organizații sau comunități sunt deopotrivă atât produsul naturii umane, cât și al societății umane, al performanței la care am ajuns ca indivizi și colectivitate umană. Societatea umană nu poate fi mai bună decât performanțele umane, iar performanțele umane individuale și instituționale sunt expresia libertăților permise și a responsabilităților asumate²⁷.

Cât însă din comportamentele noastre și din performanțele pe care le înregistrăm, pe sensul sau pe contrasensul vieții (și bomba atomică este o performanță, dar de contrasens), se datorează naturii din noi și cât societății din noi (celor trei capitaluri sociale din fiecare), este imposibil de separat și calculat, în opinia noastră.

Ceea ce putem însă afirma cu suficientă claritate este că investiția în noi, pentru a îmbunătăți zestrea biologică, dacă se poate spune așa ceva, pentru a asimila ceea ce este tradițional valoros și benefic ca proces de cunoaștere și de înțelegere a lucrurilor și a experienței de viață ajunse până la fiecare, reprezintă cheia eforturilor umane pentru a pune „puterea și autoritatea dinăuntru”, în calitate de capitaluri natural-spirituale la lucru în slujba vieții și pe sensurile ei normale și de dorit, acționând asupra lentilelor prin care interpretăm și ne raportăm la lumea microcosmosului nostru, din care face parte și societatea omenească a planetei Pământ.

În baza acestor elemente apreciem că astăzi, ca și întotdeauna și oricând de acum în colo, resursele umane reprezintă singura sursă de energie vie ce transformă lucrurile „moarte” în mijloace folosite în slujba vieții, prin proiecte pe care, la început, le numim vise apoi, pâine, lapte, medicamente și, din păcate, și tancuri și arme de distrugere a vieții și, de asemenea, amintiri și speranțe.²⁸

Pentru noi, când se pune problema să reconstruim întreaga funcționalitate a vieții individuale și sociale, după principiile naturale ale libertății și, sociale, ale asumării responsabilității individuale, pentru actele și faptele pe care le întreprindem, într-un cadru instituțional adecvat, rolul

resurselor umane, în sensul de care am vorbit, este sfânt și de neînlocuit, indiferent că ne referim la reconstrucția drepturilor de proprietate privată, la reconstrucția mediului concurențial și social-democratic sau la reconstrucția spiritual-morală a comportamentelor întregii comunități, a paradigmatelor prin care înțelegem și interpretăm lumea noastră.

Din această perspectivă este evident că o asemenea responsabilitate socială și individuală nu poate fi îndeplinită decât lucrând treptat la rădăcinile capitalului nostru natural-spiritual, pentru că numai de aici poate să pornească schimbarea de care avem nevoie; ea se produce întotdeauna dinspre interior spre exteriorul vieții trăite din puterea și autoritatea dinăuntru, prin performanțele pe care le realizăm fiecare și colectivitatea din care facem parte.

Din nefericire, transformările radicale care trebuie să se producă în societatea noastră nu pot să înceapă pe rând, cu reconstrucția resurselor umane și, apoi, cu noul capital natural-spiritual la lucru să transformăm și celelalte mijloace ale acțiunii umane, inclusiv instituțiile regulilor pentru jocul deschis și neterminat în „puterea și autoritatea din afară”. Concomitent, formăm, la început, pe principii noi, capitaluri natural-spirituale la tânăra generație, dar și folosim capitaluri natural-spirituale deja formate, după alte reguli și principii, care se modelează mai ușor, mai greu sau deloc, după noile exigențe, fapt ce generează atât elemente de mers înainte, prin performanțe de sens, cât și elemente de frână, din interiorul vieții și societății trăite, dacă ne gândim că, potrivit unor aprecieri, după o anumită vârstă, comportamentele nu se mai pot schimba de fond.

3. Să învățăm să sperăm

Speranța raționalității dintre țeluri și energia umană disponibilă pentru viața finită presupune să nu desconsiderăm splendoarea inerentă pe care ne-o oferă simplitatea, să nu uităm ceea ce ne învață natura – calea trebuie aleasă adecvat, să încercăm să uităm tot ce este rău și dureros realizând deconectarea spirituală conștientă, concomitent cu retrăirea bucuriilor vieții și îmbunătățirea capacității de adaptare, să nu uităm că nu există rețete prefabricate general aplicabile pentru obținerea succesului și secretul acestuia este să învățăm permanent să folosim inteligent capitalul natural-spiritual de care dispunem, să folosim știința drept pleoară pentru simplitate în gândire și acțiune, drept stimulent pentru o comportare corectă, sinceră și necenzurată pentru a-ți câștiga pe merit iubirea apropiatului tău.

În calitate de stare a omului care așteaptă cu încredere o situație reală mai bună pentru el și sociogrupul din care face parte – familie, firmă, comunitate locală, țară etc., care să le împlinească viața trăită pe sensul ei normal și de dorit, speranța oglindește percepția integralității prezentului asupra viitorului.

În lucrarea „Principiul speranței”, Ernst Bloch conturează „teologia speranței” prin răspunsurile care se caută la întrebările: cine suntem? de unde venim?, încotro mergem?, ce așteptăm?, și ce ne așteaptă?, întrebări ce frământă filosofia vieții, dintotdeauna, care deocamdată își găsesc liniștea necesară căutărilor doar în ecuația speranței.

Pentru om și comunitatea din care face parte speranța, ca element esențial și inevitabil de raportare pentru un viitor

mai bun, reprezintă un principiu fundamental, cu caracter integral, atotcuprinzător, ce devine cu atât mai important cu cât problemele cu care se confruntă viața trăită la nivel individual și social devin tot mai complicate și dificil de înțeles, mai ales în zona cauzelor lucrurilor care ne afectează în rău viața, cum sunt înstrăinarea, catastrofele naturale, războaiele, bolile considerate incurabile, terorismul, poluarea, sărăcia, prostia, intoleranța, ura etc.

Cunoașterea cauzelor lucrurilor care ne îndepărtează speranța aduce pentru prezentul trăit de om și omenire pe planeta Pământ soluția necesară ce se poate transforma în premisa-indispensabilă luptei cu natura și societatea din noi, oferindu-i acesteia țintele ce trebuie atinse în timpul și spațiul existenței noastre comune.

Fără cunoașterea cauzelor lucrurilor, care ne îndepărtează speranța împlinirii bucuriei de a ne trăi viața, lupta necurmată doar cu efectele lor chiar dacă aduce puțină alinare, ea este însă departe de a putea vreodată să ne ajute să lucrăm la rădăcinile paradigmelor prin care vedem, înțelegem și interpretăm lumea în care trăim.

Dat fiind faptul că prin avansarea cunoașterii și înțelegerii lucrurilor care ne înconjoară omenirea a evoluat atât în direcția dorită de individul uman, aceea de a-și împlini viața trăită, în cât mai multe văzduhuri, bucurându-se de libertățile care sunt permise de democrația colectivității, cât și în direcția nedorită de acesta, de poluare ireversibilă, de distrugere prin progresul armelor a vieții natural-umane, de înrădăcinare a sărăciei materiale și spirituale la nivelul a tot mai multor comunități, care duc lipsă de cele mai elementare condiții de manifestare ca ființe sociale, ne exprimăm credința ca era în care am intrat să se afle sub presiunea importanței de a învăța, individual și social, să sperăm și să concepem un nou tip de management la nivel individual și comunitar, pe care ne permitem să-l numim managementul speranței.

La nivel de individ uman, aceasta înseamnă să învățăm ce să facem cu noi înșine, pentru ca viața pe care o avem de trăit, ca ființe spirituale, să o putem împlini pe ascensiunile și coborâșurile ei naturale în cât mai multe văzduhuri, căutând frumusețea legității, care ne conduce de la intrare până la ieșire, prin acest labirint al tranziției, unde fiecare își are drumul său, despre care știm cu adevărat un singur lucru, că mergem în direcția ieșirii (morții).

Dacă fiecare individ uman învață să spere, înseamnă că și comunitatea din care face parte integrează, în formă conștientă, sentimentul forței care o leagă de o așteptare mai bună.

Important este ca acest sentiment al luptei pentru a fi fericit, în segmentul de timp uman pe care îl avem de parcurs, să fie rezultatul unei atitudini care să provoace reușita, și nu eșecul. „Travaliul speranței nu este unul al renunțării, pentru că ea presupune implicit reușita, și nu eșecul”²⁹.

Travaliul speranței se învață treptat, în funcție de zestrea biologică moștenită de fiecare, mai întâi, în cei șapte ani de acasă, continuă cu educația pe sensul vieții care ne ajută să programăm creierul nostru să alimenteze o minte care să

capete independență față de trup, în perioada în care acesta se mai poate modela, și se consolidează într-un mediu natural și social-uman unde responsabilitatea și respectul pentru libertățile de care ne bucurăm formează temelia credinței pentru a căuta împlinirea vieții trăite individual și social.

Presupunând reușita, și nu eșecul, speranța dă sens tranziției noastre prin viață determinând atitudinea proactivă net superioară „artei” de a face umbră pământului degeaba, de a accepta ce vine ca pe ceva dat, cultivând sentimentul superiorității luptei față de frică, cu care umplem camerele construcției noastre viitoare, unde ne dorim să trăim și să muncim, eliminând din spațiul disponibil al acestora forțele ce sfredelesc dăunător pentru individul uman. Iată de ce, a spera înseamnă a învăța să fim deasupra temerii, ca atitudine de superioritate pe care o dă numai căutarea succesului în viață, care, odată găsit (descoperit), ne determină să nu ne oprim, să continuăm să căutăm împlinirea altor idealuri, nu pentru a atinge perfecțiunea, ci pentru noi performanțe pe care le dorim de vârf.

Un asemenea proces ce se produce din interiorul spre exteriorul ființei noastre găsește și suportul din afară care se „aliază” celor neastâmpărați, iscoditori pentru cunoașterea frumuseții legității sensului vieții trăite, celor care „găsesc și nu se opresc”.

Prin această forță generatoare de energie în căutarea binelui pe care îl dorim și știm să-l prețuim, speranța însoteste cu afecțiune oamenii, îi sprijină în momentele dificile ale tranziției prin viață și le conturează o nouă imagine a mediului personal-integral în care își doresc să trăiască și să muncească.

Învățarea speranței este un proces care își are substanța ce îl generează în capacitatea omului de a visa³⁰ nu ca evadare insipidă, ci ca pe o trăire stimulantă, ca pe un travaliu de luptă împotriva forțelor ce formează prezentul rău, folosind intelectul participativ pentru găsirea soluțiilor de realizare a prezentului bun, dorit de individ în cadrul orizontului de așteptare a schimbării în bine.

Speranța începe, așadar, cu un vis despre intuirea optimului dorit, a cărui imagine se conturează tot mai clar din perspectiva posibilităților de înfăptuire, antrenând în dinamismul facerii atât forțele interne pe care le declanșează capitalul natural-spiritual la lucru, cât și sentimentul solidarității umane care, împreună, formează „armata de luptă” cu individualismul patologic și colectivismul pe care îl degajă „epidemiile psihice” ce se conturează în jurul actelor și faptelor ce distrug viața, de toate felurile, prin folosirea celor mai moderne și inumane arme pe care specia umană, ce visează urât, le-a obținut deturnând cuceririle cunoașterii de la împlinirea țelurilor de mai bine.

Iată de ce, a învăța să sperăm înseamnă, în același timp, să învățăm să ne dezvățăm, să punem rezultatele marilor vise ale distrugerii creatoare ce au descoperit energia atomului și alte forme ale transformărilor cosmice în slujba îmbogățirii vieții trăite individual și social, și nu în slujba sporirii potențialului militar actual, cu care, deja, viața pe planeta Pământ, în complexitatea ei integrală, ar putea fi distrusă de câteva ori!

Note și referințe bibliografice

1. Raționalitatea și speranța – în calitate de principii ale economiei societății omenești – decurg din limitarea relativă a mijloacelor disponibile în raport cu nevoile concrete și din desfășurarea alegerilor pe care le întreprindem în viața reală în condiții de incertitudine.
2. În viziunea specialiștilor în managementul schimbării, schimbarea în bine se produce prin puterea și autoritatea dinăuntrul indivizilor, se află, de fapt, în mâinile indivizilor, și nu ale instituțiilor.
3. Michel Ray, Cuvânt-înainte la lucrarea *Al patrulea val. Afacerile în secolul XXI*, autori Herman Bryant Maynardyr și Susan E. Mehrtens, Editura Antet, p. 3
4. Albert Szent-Györgyi, laureat al premiului Nobel pentru medicină, citează pe John Platt în aprecierea sensului, consistenței și rapidității cu care s-au produs transformările din viața microcosmosului nostru în secolul trecut, în încercarea de a caracteriza ce s-a întâmplat cu principalii parametri ai evoluției noastre comune, și anume: „viteza de comunicație s-a mărit cu un coeficient de 10^7 (de zece milioane de ori), viteza de deplasare cu 10^2 , viteza de prelucrare a datelor cu 10^6 , resursele de energie cu 10^3 , puterea omului cu 10^6 , capacitatea de a domina bolile cu aproximativ 10^2 și rata creșterii populației cu 10^3 , față de situația existentă cu câteva milenii în urmă. Acesta este doar un început care deschide infinite posibilități în ambele direcții – în direcția construirii unei vieți umane nesperat de bogate și demne sau către un sfârșit subit, în extremă mizerie” în Albert, Szent-Györgyi, *Pledoarie pentru viață*, Editura Politică, București, 1981, p. 158.
5. În cuvântul înainte, prezentat la lucrarea „Limitele certitudinii”, președintele clubului de la Roma, Alexander King, sublinia că „Situația din lumea contemporană este caracterizată prin complexitate, incertitudine și schimbare rapidă, în timp ce pe plan intelectual suntem martorii unei îndepărtări de la determinism” în Alexander, King, Cuvânt-înainte la lucrarea *Limitele certitudinii*, autori Orio Giarini, Walter R. Stahel, Editura Edimpress – Camro, București, 1996, p. 43.
6. Willis Harman, 1998, *Global Mind Change: The Promise of the Last Years of the Twentieth Century*. Indianapolis, Ind: Knowledge Systems
7. Hans Selye, *Știință și viață*, Editura Politică, București, 1984, p. 338
8. Considerând civilizația ca pe un mod de a trăi și de a crea acte și fapte, ca pe o atitudine specifică față de viață și de acceptarea incertitudinii, Ilya Prigogine, laureat al premiului Nobel, afirmă că numai „aceasta ne înlesnește să înțelegem mai bine valoarea incertitudinii și să situăm acțiunile și deciziile noastre în lumea reală, și nu într-una ideală, de natură deterministă, mult prea îndepărtate de universul în care trăim” în Ilya, Prigogine, prefață la lucrarea *Limitele certitudinii*, autori Orio Giarini, W.R. Stahel, Editura Edimpress-Camro, București, 1996, p. 42.
9. P.H. Chambert Louwe, *Cultura și puterea*, Editura Politică, București, 1982, p. 334
10. Mircea Eliade, *Solilocvii*, Editura Humanitas, București, 1991, p. 19
11. Vezi Ohmae, Kenichi, 1990, *The Borderless World; Power and Strategy in the Interlinked Economy*, New York: Harper & Row
12. Vezi Richard Barnet, Roland Muller, 1974, *Global Reach: The Power of the Multinational Corporations*, New York, Simon & Schuster
13. Vezi Brown, Robert McAfee, 1981, *Making Peace in the Global Village*, Philadelphia, Westminster Press
14. Vezi și Stephen R. Covey, 1996, *Eficiența în șapte trepte. Un abecedar al înțelepciunii umane*, Editura All, București
15. Herman Bryant Magnard Jr., Susan E. Mehrtens, *Al patrulea val. Afacerile secolului XXI*, Editura Antet, București, 1996, p. 145
16. Herman Bryant Magnard Jr., Susan E. Mehrtens, *Al patrulea val. Afacerile secolului XXI*, Editura Antet, București, 1996
17. Stephen R. Covey, *op. cit.*, p. 19
18. Vezi și Constantin Popescu, *Performanța la economiști*, în Raporturi de muncă nr. 2, 2006
19. Vezi și Constantin Popescu, „Stresul social” în *Analiză și perspectivă economică*, nr. 1-2, 2005
20. Vezi și Constantin Popescu, 1999, *Prețul bucuriei de a trăi*, Editura Eurosong, București
21. După aprecierea lui Albert, Szent-Györgyi, (1981), *Pledoarie pentru viață*, Editura Politică, București
22. Hans Selye, *Știință și viață*, Editura Politică, București, 1984, p. 68
23. Hans Selye, *Știință și viață*, Editura Politică, București, 1984
24. Hans Selye, *Știință și viață*, Editura Politică, București, 1984, p. 69
25. Hans Selye, *Știință și viață*, Editura Politică, București, 1984
26. Hans Selye, *Știință și viață*, Editura Politică, București, 1984
27. Vezi și Amartya, Sen, *Dezvoltarea ca libertate*, Editura Economică, București, 2005
28. După Ilya Prigogine, „Oamenii au amintiri și speranțe, au sisteme de valori care le determină comportamentul”, în prefață la lucrarea *Limitele certitudinii*, autori Orio Giarini, W.R. Stahel, Editura Edimpress-Camro, București, 1996, p. 42.
29. *Enciclopedia de filosofie și științe umane*, Editura All Educațional, București 2004, p. 1039.
30. După aprecierea noastră, visele sunt primele bunuri economice ale omului, iar amintirile sunt ultimele bunuri economice ale acestuia.